

Урок 4.

Тема: Військово-політична організація українського козацтва

Мета уроку:

- ✓ **дидактична:** ознайомити учнів з особливостями процесу формування нової української держави, вивчити основні дати та події, пов'язані з становленням Запорізької Січі, пояснити причини виникнення українського козацтва;
- ✓ **розвиваюча:** розвивати критичне і системне мислення, просторову уяву, навички встановлення причинно-наслідкових зв'язків, уміння учнів працювати з атласом, підручником, картою;
- ✓ **виховна:** виховувати повагу до української історії, патріотизм.

План

1. Особливості військово-політичної організації українського козацтва.
2. Влада Запорізької Січі.

Основний матеріал

Протягом XVI ст. Січ набувала адміністративно-політичного центру, фактично столиці запорізьких земель, заселених козаками. Назва «Запорізька Січ» починає вживатися щодо величезних територій Степової України, де формувався особливий козацький військово-адміністративний устрій і діяли козацькі порядки.

Територія Запорожжя називалася Землі Війська Запорізького, або Вольності Війська Запорізького низового. Відомо як ми уже говорили 8 запорізьких січей. Перша розташовувалася на о.Мала Хортиця (нині територія м.Запоріжжя). Інші п'ять на території сучасного м.Нікополя та Нікопольського району Дніпропетровської області і ще дві у Херсонській області.

Кожен козак-запорожець приписувався до куреня. Куренів було 38. Кожен із них мав здебільшого таку саму назву, що найменування місцевості, з якої походили козаки. Назви свідчили про те що Січ

приймала вихідців з усієї України. Були там Полтавський, Уманський, Корсунський, Канівський та ін.

Вищою законодавчою владою на Січі виступала Козацька рада, в якій мали право брати участь всі без винятку козаки й котра вирішувала найголовніші питання внутрішнього життя й зовнішніх відносин. «Тут, — за словами неперевершеного знавця історії Запорізької Січі Д. Яворницького, — панувала повна рівність між усіма членами общини; кожен користувався однаковим правом голосу, кожен міг відкинути пропозиції іншого і взамін запропонувати власні плани й міркування; проте, коли рішення було прийняте більшістю голосів на раді, воно ставало необхідним і обов'язковим для всіх». Постанови на раді приймалися голосними вигуками присутніх, інколи доходило й до бійок. Коли пропозиція схвалювалася, козаки підкидали вгору шапки. Козацька рада, як правило, збиралася тричі на рік: 1 січня, на 2—3-й день після Великодня та 1 (14) жовтня (на свято Покрови), а в разі потреби і в інший час. Вона укладала мир чи оголошувала війну, у виняткових випадках здійснювала судові функції, приймала й надсилала посольства, обирала козацький уряд — Кіш. На чолі Коша стояв кошовий отаман, який, об'єднуючи у своїх руках військові, адміністративні, судові й духовні справи, уособлював вищу виконавчу владу на Січі. Він відкривав Козацьку раду, командував військом, здійснював дипломатичні стосунки з іноземними державами, розподіляв військову здобич, затверджував обраних радою урядовців та судові вироки, призначав духовних осіб у січову й паланкові церкви тощо. У мирний час кошовий отаман не міг приймати важливих рішень без згоди Козацької ради, зате під час воєнних походів його влада була необмеженою.

Робота з картою!

2. Влада Запорізької Січі.

Військове та адміністративне керівництво Запорізької Січі називалося козацькою військовою старшиною. До неї належали кошовий отаман, військовий суддя, військовий осавул, військовий писар і курінні отамани.

Військовий суддя (заступник кошового) здійснював основні судові функції, водночас був скарбником і начальником артилерії. Військовий писар вів документацію, облік прибутків та витрат. Військовий осавул відповідав за громадський порядок, виконання судових вироків, проводив слідство, виконував інтендантські функції, організовував охорону іноземних послів та купців, керував військовою розвідкою. Рангом нижче стояли військові службовці (довбиш, пушкар, толмач, шафар, булавничий, бунчужний, хорунжий та ін.). Під час війни діяла походна старшина — полковник, осавул і писар. У межах паланок керівництво здійснювала паланкова старшина — полковник, осавул, писар, підосавул та підскарбій.

Як уже зазначалося, військова старшина виконувала не лише адміністративні, а й судові функції. У куренях і паланках діяв суд курінних отаманів та паланкових полковників. Справи про тяжкі злочини передавалися на розгляд військовим суддею чи кошовим отаманом. Для військової старшини судом першої інстанції вважався суд кошового отамана, а другої — суд військової ради.

На Січі разом з титулом кошовий отаман вживалося поняття гетьман, воно прийшло в українську мову з польської, куди потрапило з німецької і означало – головний.

Українське козацтво мало свої символи-відзнаки, або клейдони (від німецького – коштовність). Серед них – корогва, бунчук, булава та печатка з гербом. Згодом долучили – пірначі, литаври, значки, палиці тощо.

Завдання

1. Опрацювати параграф 11.

2. Скласти схему Влада Запоріжської Січі

Дедлай наступний онлайн урок.